

Svenska fjärdeklassares läsförståelse

– trender och förklaringar

Rapport författad av Gabriel Heller-Sahlgren (IFN)

Presenterad av Gustav Blix (SN)

**Näringslivets
skolforum**

SWEDISH ENTERPRISE SCHOOL FORUM

Svenska fjärdeklassares läsförståelse – trender och förklaringar

GABRIEL HELLER-SAHLGREN
Institutet för Näringslivsforskning
London School of Economics

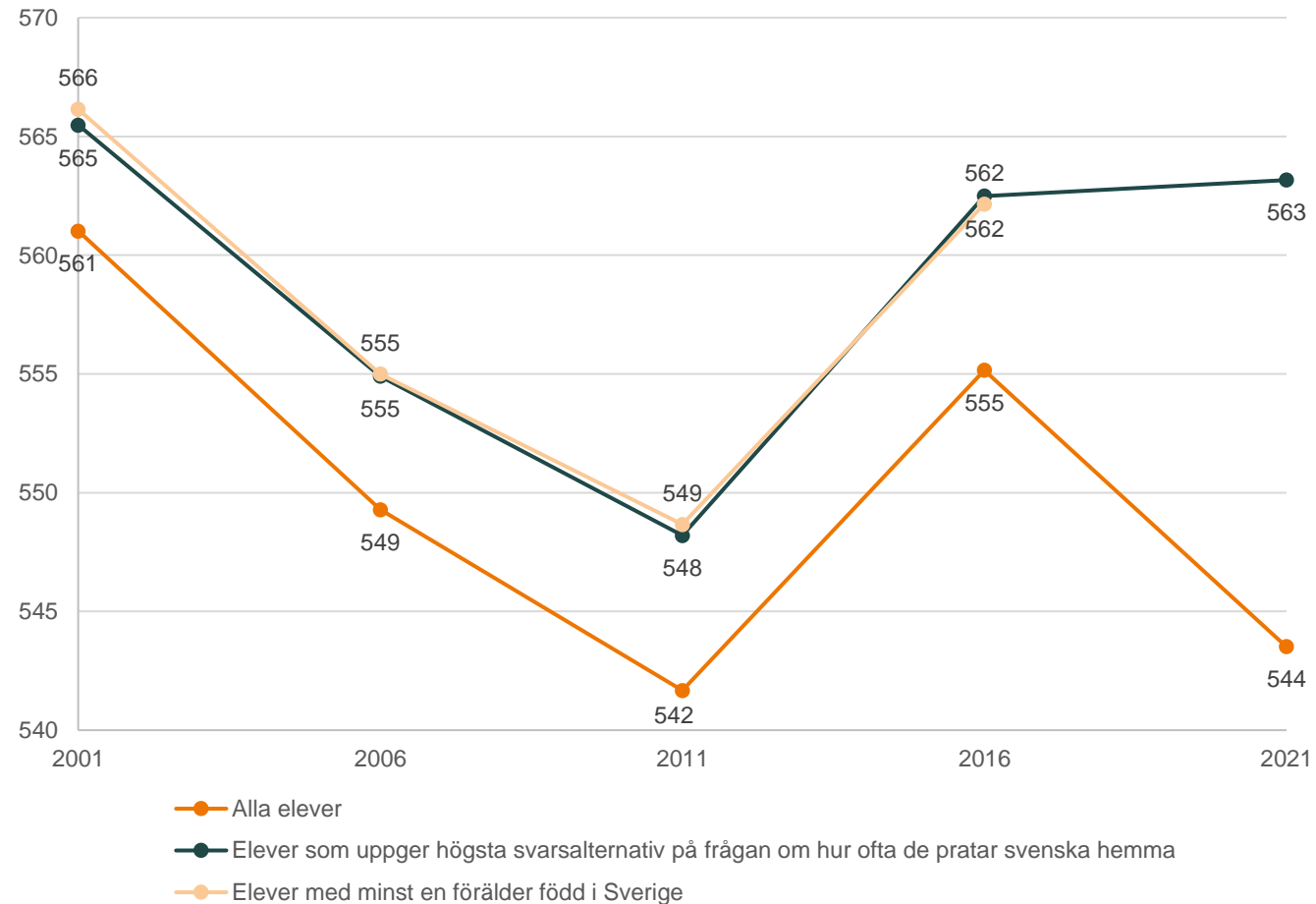
Om rapporten

- Analyserar de svenska utfallen i PIRLS bland fjärdeklassare samt hur olika faktorer är relaterade till resultaten i svenska klassrum.
- PIRLS gör det möjligt att undersöka hur exempelvis undervisnings- och bedömningsmetoder varierar mellan olika klasser i samma skola.
- Den sammantagna bilden är att Sveriges resultat försämrades i PIRLS 2021 och nu är tillbaka på 2011 års låga nivå. Samtidigt tycks betydelsen av elevers socioekonomiska bakgrund ha ökat.

Fördjupad analys nödvändig

- Växande gap i läsförståelse
 - Inte möjligt identifiera föräldrarnas födelseland i PIRLS 2021, men däremot i vilken utsträckning eleverna talar svenska hemma. I tidigare undersökningar har dessa faktorer följt varandra väl.
- Andelen elever som alltid talar svenska hemma uppgick till 52 procent i PIRLS 2021 (mot 66 procent i PIRLS 2016).
- Avgörande förklaring till kunskapsfallet mellan 2016 och 2021 (sannolikt i kombination med pandemins effekter).

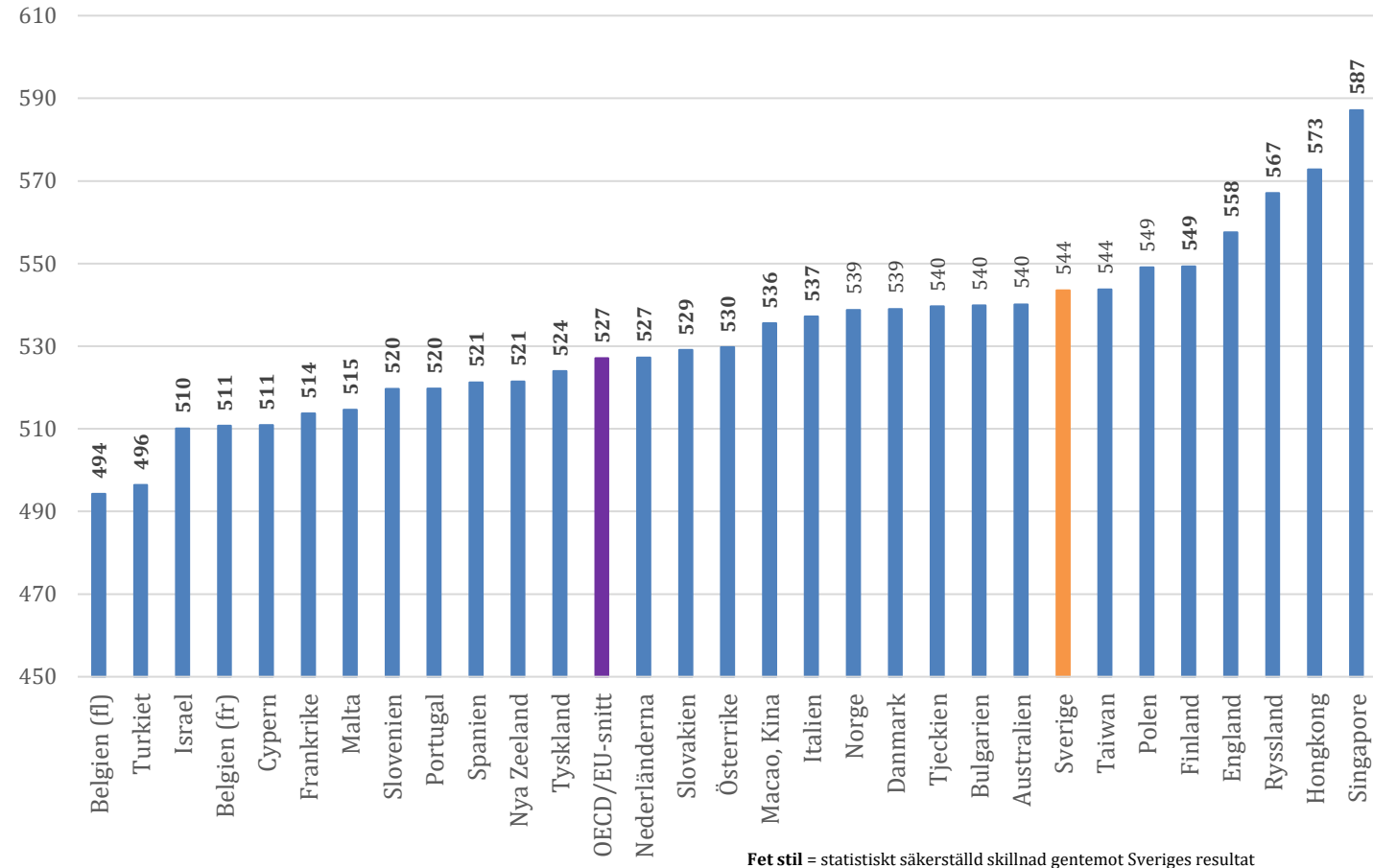
Figur 1. Sveriges resultat i PIRLS

Hur går det för Sveriges elever?

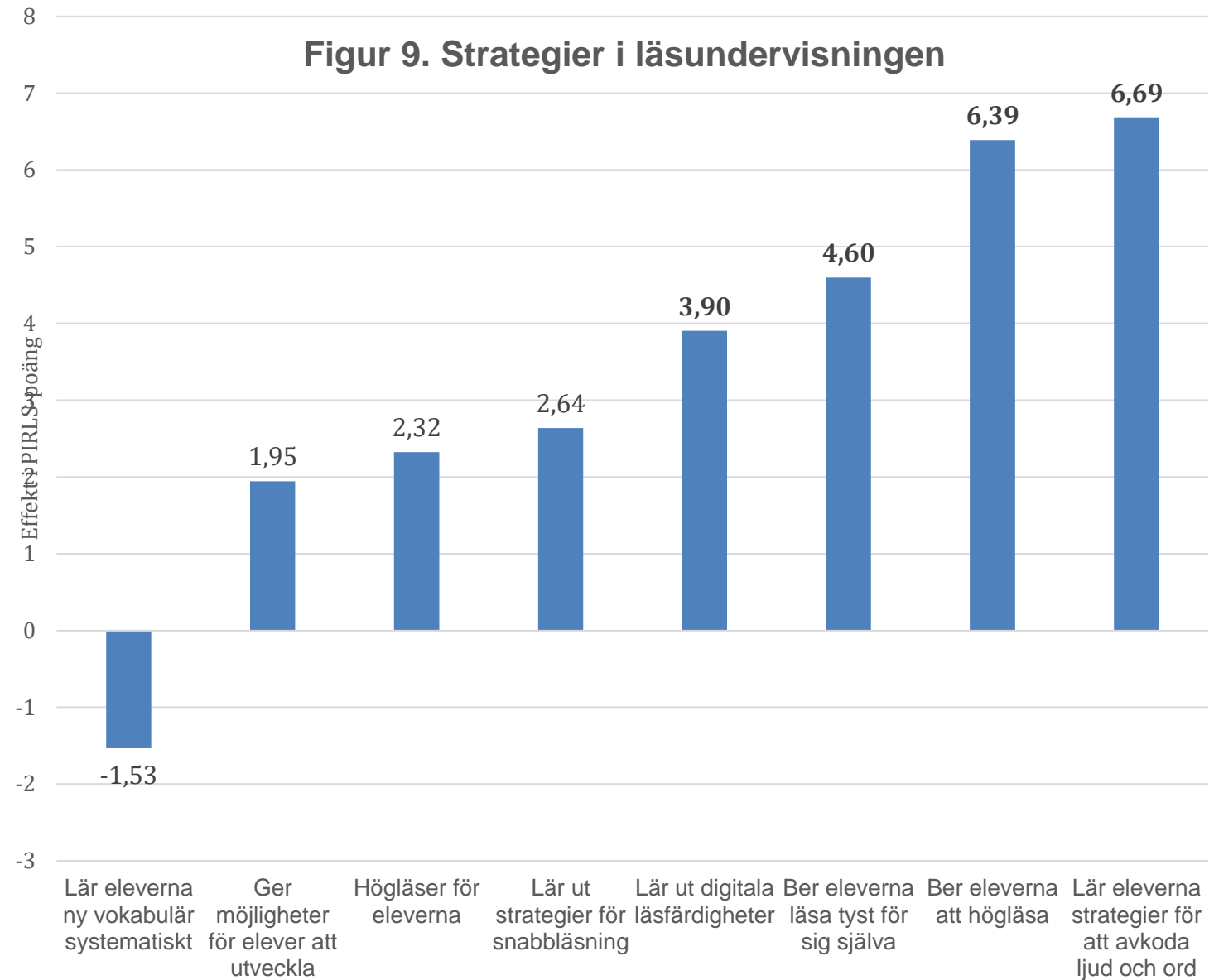
- Svenska fjärdeklassare sju totalt.
- Elever som alltid talar svenska är på fjärde plats:
 - Bäst i hela EU och OECD.
 - Presterade lika väl i PIRLS 2021 som 2016 och 2001 (när Sverige hade högst resultat av deltagande länder).
 - Andelen avancerade läsare i gruppen har nästan fördubblats sedan 2011.
 - Betydelsen av socioekonomisk bakgrund har inte heller ökat.
- Sannolikt att skillnaderna mellan elever av svensk respektive utländsk bakgrund uppgår till cirka 60 poäng. I så fall är det största gapet som har uppmätts.

Figur 4. Sveriges resultat och position i PIRLS 2021
Alla elever

Vad verkar göra skillnad för elevernas läsförmåga?

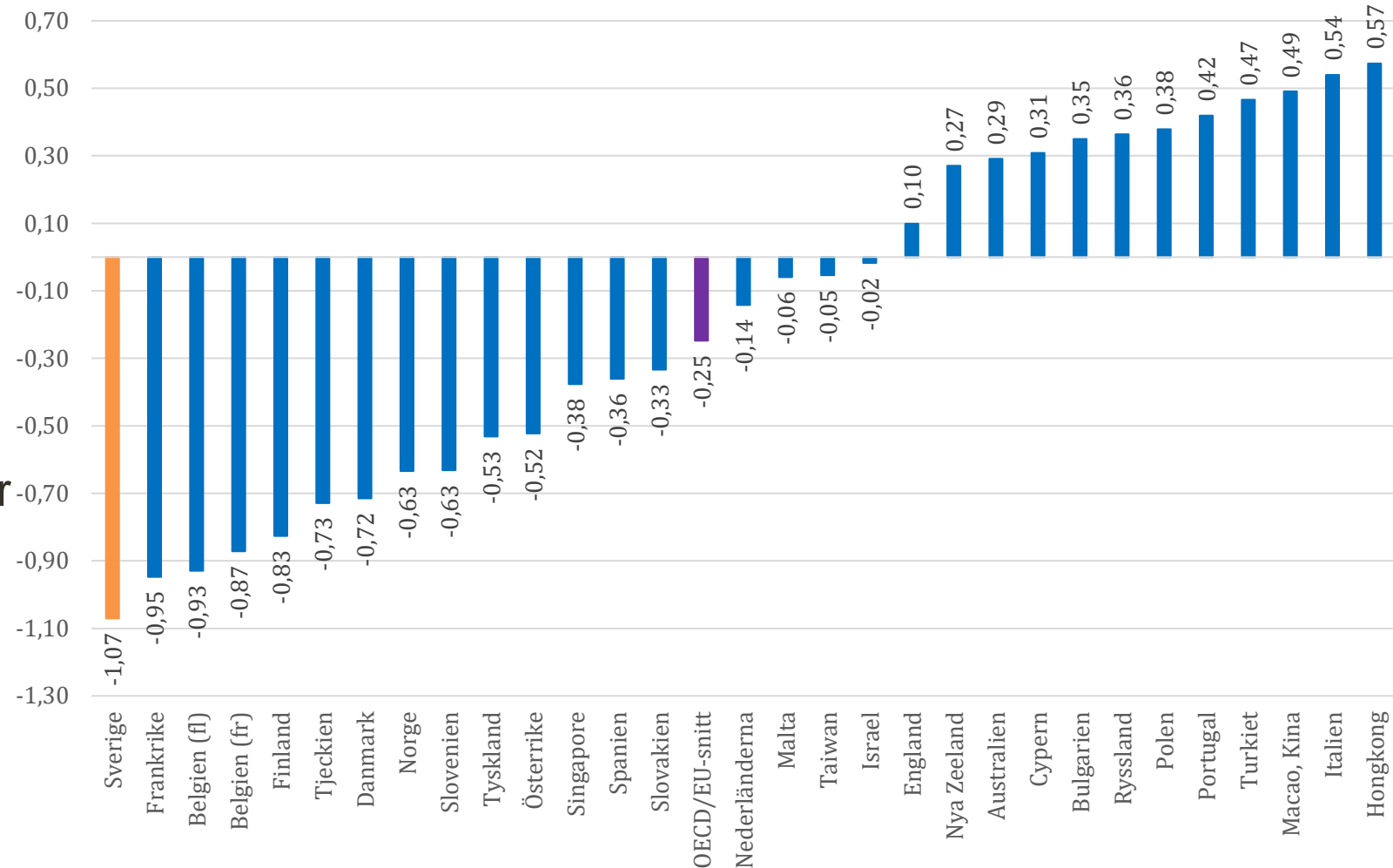
- *Avkoda ljud och ord* (phonics) verkar ha störst allmän effekt.
- Användning av *längre prov* är positivt relaterad till läsförståelsen. Sverige sticker ut vad gäller användning av *skönlitterära böcker med kapitel* (88 %, högst av alla länder). Effekten av detta är dock inte glasklar.
- *Mobbning* är negativt relaterad till läsförståelsen för alla elever. Sverige i mitten vad gäller *oordning i klassrummet* men ganska hög *frånvaro*.

Phonics gör störst skillnad

- Stämmer väl överens med forskning på området.
- Anmärkningsvärt att Sverige är det land där lägst andel elever får träning i avkodning
 - 23 procent av eleverna undervisas av lärare som uppger att de gör detta minst en gång i veckan.
- Ökad användning av *phonics* förefaller därför vara en prioriterad fråga att studera vidare om man vill förbättra läsförmågan i svensk skola.

Figur A10. "Lär eleverna strategier för att avkoda ljud och ord"
Strategier i läsundervisningen

Fet stil = statistiskt säkerställd skillnad gentemot Sveriges resultat

**Näringslivets
skolforum**
SWEDISH ENTERPRISE SCHOOL FORUM

Elevsammansättning bör påverka val av arbetsätt

- Olika elevgrupper verkar svara olika väl på olika insatser.
- *Längre prov* verkar positivt relaterad till läsförståelsen för alla elever, men särskilt elever som inte talar svenska hemma. *Högläsa i klassrummet, läsa tyst på egen hand* eller *träna läsflyt* positivt för de elever som inte alltid talar svenska hemma.
- För övriga elever verkar *utökad undervisningstid i läsning* viktigare.

Figur 14. Bedömningsmetoder i läsundervisningen och undervisningstid
Uppdelat efter språkbakgrund

Endast jämförelser mellan klasser inom skolor.

Fet stil = statistiskt säkerställd skillnad på minst 10 %-nivån.

Slutsatser

- Stora skillnader mellan olika elevgrupper i svensk skola.
- Det finns förbättringspotential för i princip alla elever.
- Olika metoder verkar fungera olika väl beroende på elevernas språkbakgrund.
- Viktigt att ta hänsyn till elevernas behov och förutsättningar när man försöker förändra undervisningen för att stärka läsförståelsen i svensk skola.
- Phonics verkar vara viktigt för alla elever, men används antagligen i mindre utsträckning i Sverige än i andra länder.

Näringslivets
skolforum

SWEDISH ENTERPRISE SCHOOL FORUM

Så löser vi läskrisen på lågstadiet

Linda Fälth

Professor vid Linnéuniversitetet

Anna Eva Hallin

Bitr. lektor vid Karolinska Institutet

Näringslivets
skolforum

SWEDISH ENTERPRISE SCHOOL FORUM

Hur läser svenska elever?

PISA, PIRLS, Stiftelsen LegiLexi

Näringslivets
skolforum

SWEDISH ENTERPRISE SCHOOL FORUM

Läsgap och språkgap

Skillnader mellan

- Flickor – Pojkar
- Kursplan SV – Kursplan SVA
- Goda läsare – Sämre läsare

Sårbarhetsfaktorer

Att 20 procent av svenska elever har en otillräcklig läsförmåga riskerar ha flera negativa konsekvenser

**Näringslivets
skolforum**
SWEDISH ENTERPRISE SCHOOL FORUM

Vad brister i svensk läsinlärning?

Näringslivets
skolforum

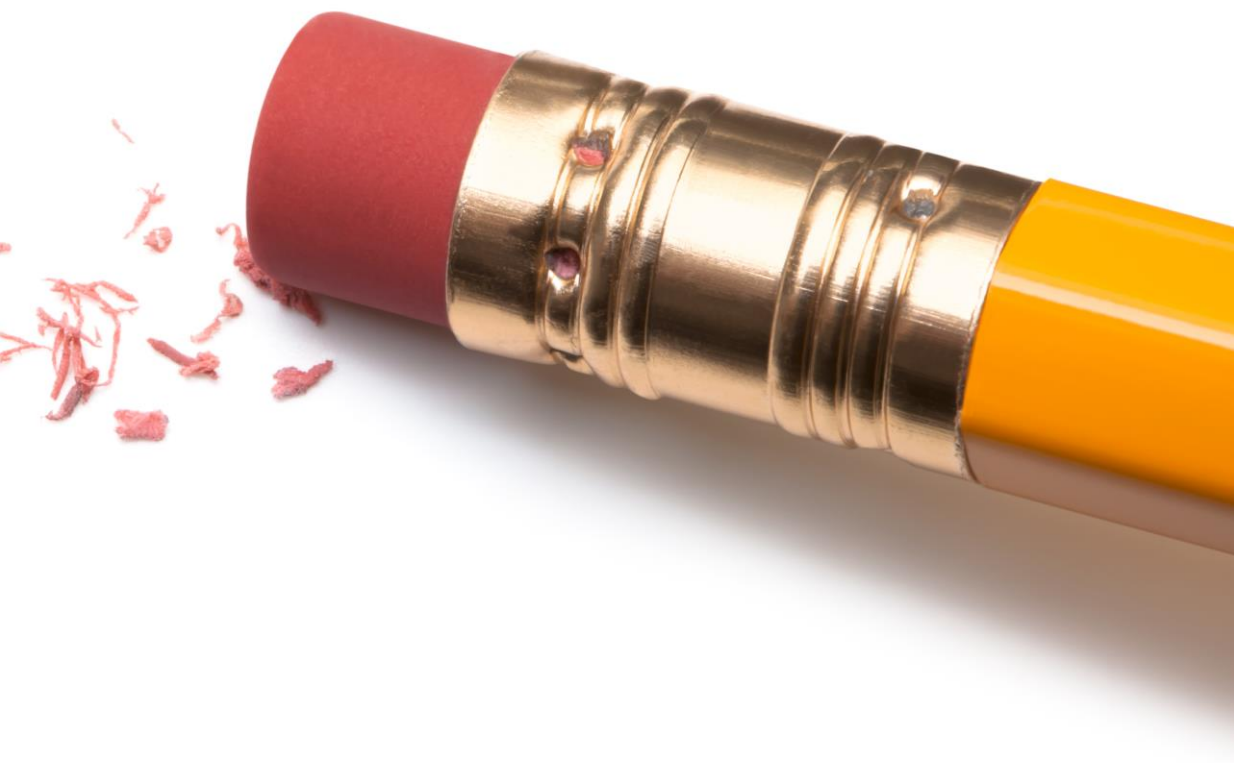
SWEDISH ENTERPRISE SCHOOL FORUM

Bristande tidig läsinlärning

- Svenska skolans läsfrämjande arbete **brister** (Skolinspektionen, 2022)
- Vänta-och-se
- Evidens: Läsundervisningen bör vara **balanserad** och **differentierad** –
Systematisk och explicit **phonics** +
språkliga kunskaper

Vi gör om men inte rätt: Svenska lärare får otillräcklig vägledning

- Inget om explicit och systematisk phonics i skolans styrdokument
- Målen i styrdokumenterna är otydligt formulerade “*delvis fungerande*”, “*begynnande*”, “*i huvudsak*”

Otillräckliga bedömningsunderlag och brister i särskilt stöd

- Grovmaskiga bedömningsstöd
- Processerna runt särskilt stöd behöver stärkas

Fem förslag – stärk läsningen på lågstadiet – och vidare!

**Tydliga riktlinjer
från Skolverket**

**Fokus på
evidensbaserad
läsundervisning på
lärarutbildningarna**

**Screeningmetoder
som fångar upp
elever i riskzon**

Rätt insatser tidigt

**Bättre
förutsättningar för
lärare**

1. Tydliga riktlinjer gällande läsundervisning från Skolverket i kursplaner för årskurs F–3

- Systematiskt och explicit arbete med fonologisk medvetenhet och bokstavskänedom.
- Explicit och systematisk phonics.
- Högläsning och tillhörande textsamtal.
- Mycket tid bör ägnas åt elevens egen läsning av olika texter på rätt nivå.

2. Fokus på evidensbaserad läsundervisning på lärarutbildningarna

- Hur man systematiskt och explicit arbetar med läsförberedande aktiviteter i förskoleklass.
- Hur man arbetar med systematisk phonics i meningsfulla sammanhang.
- Teorier och metoder om hur elever utvecklar säker och automatiserad avkodningsförmåga.
- Hur läsundervisningen kan differentieras för att motivera och stärka alla elevers läsning.

3. Screeningmetoder som fångar upp elever i riskzon

- Heltäckande kartläggningsverktyg som kan användas regelbundet för att detaljerat kartlägga och följa elevers läsutveckling är en viktig förutsättning för en balanserad läsundervisning.

4. Rätt insatser tidigt

- Tidiga insatser kan både förebygga senare svårigheter och förhindra att lässvårigheter blir varaktiga.
- Nära samarbete mellan klasslärare, speciallärare, specialpedagoger och övriga elevhälsan.

5. Bättre förutsättningar för lärare på organisationsnivå

- Tid för planering av undervisning och kartläggning av läsfärdigheter.
- Förutsättningar för strukturerat samarbete med andra professioner inom skolan.
- Rimlig klasstorlek med möjlighet till arbete i halvklass eller mindre grupper.
- Fortbildning för verksamma lärare.

Tack

Linda Fälth

linda.falth@lnu.se

**Näringslivets
skolforum**

SWEDISH ENTERPRISE SCHOOL FORUM

Hur svensk skola missar elever som inte lär sig läsa

– en granskning av bedömningsstöden i svenska

Inger Fridolfsson

Speciallärare och läromedelsförfattare

Näringslivets
skolforum

SWEDISH ENTERPRISE SCHOOL FORUM

Bakgrund

Tidig identifiering

Tidiga insatser

Rätt sorts insatser

Strukturerat arbeta med kopplingar
mellan bokstäver och ljud

Phonics

Näringslivets
skolforum

SWEDISH ENTERPRISE SCHOOL FORUM

Bedömningsstödet åk 1

Nivå A

Lägsta nivån i slutet av årskurs 1

är	ett	och
en	äpple	ser
träd	Teo	Tanja

Teo och Tanja

Teo och Tanja är ute och leker.

Då ser de ett träd med äpplen.

Oj! Ett äpple ramlar ner på Teo.

Tanja tar upp äpplet och biter i det.

Då tittar en liten larv ut ur äpplet.

Vad är problemet?

För lågt ställda krav.

Inte tillräckligt finmaskigt.

Bedömningsstödet design.

Näringslivets
skolforum

SWEDISH ENTERPRISE SCHOOL FORUM

Testet H4

så av du få om ja se gå sy
vi de är is bo en på nu den
för lek var.....

**Näringslivets
skolforum**

SWEDISH ENTERPRISE SCHOOL FORUM

Fyra studier av bedömningsstödet

*Nationella bedömningsstödet i
läsutveckling för årskurs 1 –
Ett värdefullt verktyg för pedagoger?*

Frida Andersson & Olivia Karlsson

8 av 14 elever identifierades

*Skolverkets bedömningsstöd –
Ett effektivt verktyg för att
identifiera elever i behov av stöd?*

Marika Nykäinen & Maria Bäckström

4 av 15 elever identifierades

*Skolverkets bedömningsstöd – ett
alltför grovmaskigt nät*

Susanne Rådström Drougge

0 av 37 elever identifierades

Att mäta avkodning

Anna Adegren & Ingela Aidanpää

0 av 24 elever identifierades

Samstämmiga resultat:

**Flertalet elever med risk för läs- och skrivsvårigheter
identifieras inte.**

Näringslivets
skolforum
SWEDISH ENTERPRISE SCHOOL FORUM

Ytterligare problem

- Tidskrävande, stjälar tid från undervisning.
- Svårbedömt – förutsätter hög kompetens hos läraren.
- Vetenskapligheten?

Näringslivets
skolforum

SWEDISH ENTERPRISE SCHOOL FORUM

Varför är det viktigt?

- Risk att lärare överskattar elevernas förmåga.
- Låga krav.
- Uteblivet stöd.
- Tidiga åtgärder är både billigare och mer effektiva än sena.

Näringslivets
skolforum

SWEDISH ENTERPRISE SCHOOL FORUM

Konsekvenser

- Stora konsekvenser för individen och för samhället.
- Man utestängs från arbetslivet
- Rekryteringsproblem

Näringslivets
skolforum

SWEDISH ENTERPRISE SCHOOL FORUM

Hur rättar vi till detta?

- Gör om kursplanerna.
- Gör om bedömningsstödet i grunden.
- Bättre samarbete, ta tillvara den kunskap som finns.
- Lärarutbildningen och speciallärarutbildningen.

Näringslivets
skolforum

SWEDISH ENTERPRISE SCHOOL FORUM

Tack

Inger Fridolfsson

lasochskrivinlarning@gmail.com

**Näringslivets
skolforum**

SWEDISH ENTERPRISE SCHOOL FORUM